

A4568.

733

Keiserliku Raadiku
Rm-kogu kink. 1916.

AT 1813
Kirjandusmuuseumi
Aplikatsioonid

Wanna aia juttud,

Saremaalt ja Länemaalt

kokko=korjatud.

Gegen den Druck dieser Schrift ist, nach vorgängiger Durchsicht von Seiten des Eivl. Evangl. lutherischen Consistoriums nichts einzuwenden.

Riga = Schloß, den 14. September 1862.

Bischof Walter, Vice=Präsident.

Nr. 1539.

Sekretär J. Eckardt.

Gebilligt von der Censur. Dorpat, den 20. September 1862.

Keiserliku Awaliku
Rm-kogu kink. 1916

Tartus.

Trükkitud K. Mattieseni kirjabega.

1863.

Geskönne.

Leidsin ühhe armsa õppetaja kirjutusse laua peält — Tartolinnas — selfinnatsel Joulokuul 1861 üks Saksa keele ramat, mis üks Hapsalo kolifaks, kes ka minno sõbber on, lastnud trükki panna. Luggesin need 200 lühhikest luggemisse tükki eile õhto ja tänna hommiko läbbi, ja arwasin heaks, monni kenna wannaaegne jut seält seest wäljatorjata tallorahwa aiawideks ning ka nattokest õppetusfeks. — Kui heaste minno nouwoiks korda minna, sedda ei tea meie mollemad weel mitte, teine se, kes nüüd praego hakkab sedda ramatofest saksa kelest Ma keele ümberkirjutama, ja teine jälle se, kes sel aastal 1862 sedda ramatut omma pärris Ma keele sees hakkab läbbi luggema.

Kui siis monni üllewägga tarf mees sinno rahwa ehk ka monne mu rahwa seas peaks mõtlema ehk ka ütlemä: «Mis tühhi temp se on, et wannad paggana aia hallitand juttud hakkatakse weel meie aego üllešwõtma, mis ommeti peaksid iggawessfeks unnustusfeks seitse sülda Ma alla mahhamaetud sama!» — siis wastame se peäle

Gesjiteks: «Tänna Jummalat, et sinnul on parrem moistus sanud, et sa woid walle juttud tõe kõnnedest ärratunda.»

ja teiseks: «Parrako Jummal ex olle ka meie aego weel keif tühhi nõidminne ja lausuminne

Ma alla waunud. Monni emma ussub ka weel tännapäaw, et ühhe wanna külla-mori pahha film woib temma lapsesele wigga tehha.»

ja wimaks kolmandaks: «Kui monni rummal lapsese loeb siit ramatust üks nisuggune wanna aia walle= ehk naljajut, ja küssib ühhe wannema ning targema maialise käest: Kas se on keit nenda sündinud, nago se siin seisab üllepantud, et rebbane on räkinud ja karro on kõneldud? — siis üttelgo se wannem ning targem wasto: Se on üks wanna aia jut Sare=maalt ja Läne=maalt, kust moistlik luggeja Berno=maal ja Tarto=maal woib ka õppetust sada, kui ta jedda pähkelt wõttab lõhki lüa, — maggus tuum subho, ja tühjäd kored räästa alla. Geskõnne on otsas, essimenne jut hakkab.

Tartus sel 11. Jouluku päwal 1861.

Endine Wändra õppetaja,
kes nüüd ellab Tarto=linnas.
K.

---

1. Pühhalep.

Sioma sare peäl on üks kirrik, ja selle nimmi on Pühhaleppa kirrik. Monned ütlewad, et wannaste on sel sarel nimmi olnud Jema, sepärrast et wanna aia paggana usso Ma rahwas on iette sees ehk metskaswandikude sees ommad wäärjummalaid teninud ohwerdamiste ja suitsetamistega. Ja selle Pühhaleppa nimme pärrast rägib jälle wannaaegne jut, et kui wimaks sure Jummal abbiga on paggana usso pimmedus Ma rahwa jurest lah-

lunud, ja risti usso päike hakkanud Joma sare peäle ka tousma: siis on rahwas heaks arwanud, ennestele üks Jummala kodda üllesehhitada. Siis on monned mehhed nou annud uut kirrikut selle kohha peäle üllestehha, kus wannaste se hiis ehk metsakenne seisnud, kennest üks ainus öige wanna lep olli weel üllejänud, mis enne arwasid pühhaaks leppaks, nenda kui ebbausf arwas keif sedda ohwerdamisse metsa pühhitetud ollewad.

Agga se kirriko platsi pärrast rägiwad wannad juttud nendawisi: Kui jubba se nou olli kindlaste woetud, et tahtsid ennestele Jummala kodda ehhitada, siis tousis riid ja kärrin nende wahhel selle keige sündsama kohha ehk platsi pärrast. Siis üttelnud üks sure hulga seast: «Mehhed, miks teie waidlete kurjaste ühhe kirriko ehhitamisse platsi pärrast, se ei woi meile mitte öonne egga önnistust tua, kui wimaks üks Jummala kodda on innimeste riidlemiste al walmis sanud: eks mitte keif Ma ei olle Jssanda pärralt? Raske moistmatta lomad sedda kohta waltiseda, kui polle moistlikkud mehhi ennam teie seas. Bange ühhe wanfri peäle neist kiwwadest ja pudest, mis kirriko ehhitamisse peäle on arwatud, ja paar härğa ette, ja saab siis nähha, kus nemmad selle koormaga seisma jäwad puhkamisfeks isseennesest, ilma et mees neid aiab!» —

Nenda teggid mehhed, härjalomad omma wanfriga jäid wimaks seisma senna platsi peäle, kus wannaste se pühha lep olli seisnud. Riid olli otsas, kirrik sai walmis. Ja kui nüüd monni Pühhaleppa koggodusse hing sedda jutto siit

loeb, kes ka armastab koera modi omma ham-
mastega murda ja kassi wiisil omma künedega
kribbistada, se jätko sedda rummalat endist kom-
bet järrele, sepärrast et ta teab, et riidleja ja
tüllitõstja mehhe süddames ei woi ka inglidgi tae-
wast mitte pühha leppitamisse altari ülleseh-
hitada, waid üksi rahhonoudjaid peab Jummalala
lapsiks hütama.

2. Kunningas maggab.

Monne mitme saa aasta eest olli Tani
kunningas pärrast kanget taplust Joma-sare ülle
woimust janud, ja tulli Norbi küllasse ja Het-
manni perresse omaia korterit wõtma, sest ta
olli ommast reisimisest wägga wässiinud. Enne
maggama heitmist ütles temma selle talloperre per-
rerahwa wasto: «Kuulge, mehhed ja naesed, wan-
nad ja nored, ja kulutage sedda minno tootust
ja kasko keige küllale. Kui minna se ö saan rah-
holikkult puhhata, siis jägo teie külla seisma, et
ei pea teile ühtegi pahha sündima minno wäe-
meeste polest. Agga se wasto, kui teie ei anna
mulle mitme aia tagga ka üks öse rahholikkult
puhhata, siis põlleb teie külla homme hommiko,
et õhto jääb sest järrele üks suitsew tuhhaunnik.
— Ja nüüd head und teile ja meile. Jumma-
laga!» — läks kambrikesse maggama.

Jut läks kohhe küllaliste kätte, kartsid woõra
Ma woitleja kuningaga kasko, saatsid keif karja-
lomad laudadest metsa söma, kuffed, kannad tagga
järrele, et se külla peaks ni wait ollema nago
monni furnoaed. Ja olli ka nenda.

Agga moistlik perreemma ütles omma maia-

liste wasto: «Seitke teie puhhas maggama, et mitte wähhematgi kollinat egga innimesse heält polle kuulda, minna jään kambri ukse ette walwama, et ma töeste tean, et ei lähhä ükski hing egga asfi kunninga und seggama!»

Teised heitsid mahha, wanna emma kuddus sukka, kulis ja wahtis: keif wait. Sai kesi ö aeg kätte, kulis wannake, nago monni hiir närrib kunninga kambri, ikka tik ja tak, tikko takko. Tassakest wöttab ukse lahti, ku paistab läbbi akna pörmanda peäle, ja laua peäle, kunningas maggab rahholikkult sängi kardinatte tagga. «Mis se on, muidugi on rot kambri. Tik ja tak, tikko takko ühtepuhko eddasi!» — Lähhäb selle heäle järrele laua liggi, seäl ta on, ku walges tunneb ärra, et ühhe kastikesse sees ta on, ja närrib seäl sees, tikko, takko! —

«Oh sa kurjateggia, ei tahha kunningat lasta maggada, warfi teen sulle ots peäle!» — Panni kämlega üks mats laua peäle, kohhe jäi wait se kurri loom. Unneks kunningas ei ärkand ühtegi ülles, ta maggas wägga raske unnega.

Wannake jälle ukse tagga, üks finni, watab tulle äres. Mis se on, werri wäljas näppo külges, mötles: «Pahha loom moistis ku walgel weel sörme otsast linnihakkada, pühkis werd näppo peält siliko wasto, kuddus agga eddasi omma juft tassakeste, hiljokeste.

Ei moijtnud arwata, et se ep olnud mitte monne hirekesse terrawad hambad, mis temma sörmele wigga teinud, waid kunninga urikesse klasi tükkid, mis ta kät ollid werrikses leikanud.

Roit tulli, päike toustis, ja wimaks kunnin-

gas ka omma raskest ning maggusast unnest. Bestis filmad selgetš, panni rided selga, astus perre rahwa suurte tuppa, ja terretas lahkeste: «Dh teie head innimesed, et teie ollete mind lastnud ni rahholikkult puhhata ni mitme päwa raske taplusse ja wärsitamisse järrele: saatke nüüd üht käske küllasse, ütlemä, et teie küllarahwale egga nende lomadele ei pea sedda wähhematgi pahhandust tehtama minno wäemeeste polest. Agga se olli üks immelik hea ö unni, saab nähha, mis kel woib ka jubba olla, et pääw jubba kõrgeste üllewel!»

Läks kambri, astus laua ette, immet, temma kallis tasko urikel keik tükkis. Klaas peält katti, rattad seest keik purruks. Raskeb perre rahwast sisse tulla, küsib: «Kes paggan on minno urikella öse purruks lõnud?»

Siis astus wanna perre emma, kes ellades polnud uri kella weel näinud, wärristes ette ja ütles ohkades: «Dh aus kunningas, minna walwasin öse teie ukse tagga, et piddi keik rahholinne assti ollema. Üks paggana hiir närris tik ja tak ja tikko takko. Minna ei selletand ka öse ku walges heaste, muudku pannin ühhe hea matso kämlega pihta, jäi keik wait, muudkui pärrast näggin tulle walgel, et werri olli wäljas. Andke andeks, ärge pahhandage!»

Kunningas hakkas sure heälega ja keigest süddamest naerma, wöttis kuld penning taskust, kinkis wanna emmale, iitteldes: «Säh, sulle, wannake. Nüüd on mul ommeti üks kenna jut koddo räkida, Joma sare peält ja Norbi külla

seeft, et Gestima wannaemma arwanud minno urikesse tiksumist hirekesse närrisemisfeks.»

Siis olli wannal emmal jälle hea meel. Tõidast met, ja sinki ja munnad wälja, ja pärrast prufosti läks Tani kuningas trummilõmisse ja wäe Moskantide mängimisse al küllast wälja, agga küllalised mehhed ja naesed, ja wannad ning nored wiskasid: «Head reisi kuningale, head rahho meile!» — Se jut on nüüd ka otsas. — Kas kolbas õhto luggeda talwe peergo walgusel, ehk sui metsas karjalastele?

3. Prudi kiwwid.

Mitme aasta eest õige wannal aial olli peigmees Naorootsi (Nuckö) kihhelkonnast ennesele pruti kossinud Wormsi-sare peält ja läks keige pulmarahwaga talwe aego ülle merre wäino. Bidid jubba pea äre sama: korraga eates murdis katti, keif pulma-selts uppus merresse, et ei jänud ühtainustgi hinge ellusse; agga nende furnokeshhad said kaljo-kiwwideks ümbermudetud. Neid woib praego nähha merre äres, ja rahwas hüab neid pulma- ehk prudi-kiwwiks. Sest aiast sadit ei lähhä ükski noor mees teisest woõrast kihhelkonnast ennesele pruti otsima, waid se on Jummalast seätud, et iggamees peab naese wõtma seältsammast koggodussest, kus temma isse ellab.

Meie ütleme se peäle: Gessimenne walle on se, et pulmaliste furnokeshhad on kiwwideks sanud. Teine walle on se, et se olleks Jummalast ärrakeeldud, pruti kossida teise koggodusse seeft. Sinna wõtta, kas ommast, ehk woõrast, ehk ka minno pärrast mailma otsast, muudkuu üks asst on tar-

wis õnsalikko abbiello põlwes, et mees ja naene olleksid ühendud õiges uskus, armastuses ja lotuseses Jõsanda sees.

4. Rahha-teggiad Pihholas!

Pihhola linna wanna lossi sees ollid wannaste fured wõlwitud keldrid ja kambriid Ma al. Monni aasta ei tohtnud ükski innimenne õhto pärrast kel 9 wanna müri liggidalle minna, mustad ja walged tondid käisid seal ümber, wiskasid kiwwidega, kes liggi tulli. Üks noor saksa suggu jõapealik naeris rahwa ilmaasjata kartust, läks õhto pimmedas otsekõhhe senna kantsi jure. — Warsti näitis ennast musta riega pitk mees, kes sõrmega tähhendas, et ta peab seält ärra minnema. — Pealik läks julgeste sam sammult edasi, must tont läks temma ees taggasi müri pole. Korraga kaddus järsko nago Ma alla, ja pealik kukkus ühhe süggawa keldri auko, kus olli õlgi alla pantud. Kui essimenne ehmatus olli möda läinud, siis näggi temma ühhe ukse prao läbbi üks elle tulli wastopaiswat, ja kulis, nago haamriga lüakse.

Wõttis ukse lahti, waat — tulle äres mitto meest kurja tö kallal, walsk-rahha teggema.

Üks kurjateggia hüdis: «Toge moõk seie, ma raiun ta Bea otjast, temma kelm woib meid keik Pohja male sata, kui ta üllesannab!»

Nende üllem ehk Bea-meister ütles: «Si mitte. Lasj ta wannub kindla wannega, et ta meie asja mitte ülles ei anna, siis woib ta elusse jada. Runninga tener peab allati omma fanna, mis ta ford on wannega kinnitanud.»

Pealik tootas, wannega, et ta ei anna üles — saatsid august minnema: ja temma piddas omma fanna, et ta ei ühhelegi innimessele ei räfinud, sest, mis ta seäl Ma al olli nähha sanud.

Kümne aasta pärrast, kui pealik olli jubba suremat aunimme ennesele sanud omma söa-tennistusse sees, olli temma woõral ühhe tutwa moisnikko moisas. Korraga tullemad kaks tundmatta meest uhkes rides, nago monned suurt suggu jahhi-mehhed ratsa sõites maia-treppi ette, lassewad pealikkut wälja palluda.

Temma tulli, ja nemmad andsid ta kätte üks kastikenne pitseriga kinnipandud, ja jätsid üks kalliste ehitud immelik hea ratsa-hobbone ukse ette kinniseutud. Ise kargasid omma hooste selga, ja aiasid tuhhat nelja ilma fanna räkimatta ärra, nago tuul.

Pealik läks tuppa, wöttis kasti lahti, kirri sees, ja kirja al hull läigiwad pärris kuld-tukkatid. Ja need fannad ollid kirja sisse üllespannud: «Suurt tänno, et ollete omma tootust pidanud, ei kellegile sest räkida, mis teie kümne aasta eest ollete õse Rihhula lossi keldris nähha sanud. Nüüd woite, kas ramatusse lasta trükkida. Meie olleme keit sedda asja isse ärrakautanud, ja lähhäme laewaga kaugele woõra male. Agga se hull kuldrahha ja se kaunis ratsa-hobbone wõtke meie tänno märgiks heldeste wasto!»

Siis räkis pealik maia sakstele üles, mis ta kümne aasta ees olli õse Rihhola lossis Ma al nähha sanud: seält läks se jut eddasi, ja nüüd seisab se siin trükkitud ramato sees keifile lugeda, et kes meie aial julgub kunninga rahha

järrele tehha, selle kätte ja jalge külge pannakse raudahhelad ja mees sõidab ello=aiaks Siberia male, fenni kui surmatund wiib tedda iggawesse kohtomoistja ette, kelle kä on ello ja surma=wõtmid ja woimus ärraanda — teise surma kätte.

5. Keiser Peter I. Hapsalo linnas.

Sel aastal 1715 olli keiser Peter I. omma laewa wäega Hapsalo läinud, tahtis üht ausat meest, Ungri=moisa pärris-herrat, kedda ta tundis, kord jälle nähha sada. Sõitis need paar werstakest senna, kulis, et moisaherra surnud, noor proua omma aastase poiwkessega lesjeks jänud.

Moisaproua ehmatas ärra, kui ta kulis, et koggematta suur Wenne Keiser on temma oue peäl, tullu omma musta leinamisse rides ta wasto. Keiser terretas lahkeste, pallus lille-aeda wadata.

Keiser läks aednikoga sedda kenna illusat aeda watama, moisa proua laskis kofka head kawnid louna road kōkis walmistada.

Ni pea kui Keiser jälle tuppä astus, watas seina külges kallid pildid ärrakullatud ramide sees walge seina peäl, küsis: «Mikspärrast se üks koht on tühhi, se on jo tunda, et siin on pilt olnud öige hilja aego.

Toa pois ütles kartes: «Meie wõtsime praego sedda pilti ärra, se ei sünni nüüd mitte seäl olla, pannime abjo takka.»

Peter käs kis: «To wälja!»

Rootsi kuningaga Kaarli XII. malitud näggo, kenne käest Wenne Keiser olli Tallinna maad sõa ajal ärrawoitnud.

Peter naeratas, ütles: «Dih, wennake

Kaarli, nüüd on sinnule koht sanud ahjo tagga. Kui pea moib söa-ön jälle sinno kätte tulla, et sinna woidad minno wäggi ärra, — siis pean isse ahjo tagga wandertama!» näitis sõrmega omma ennese pildi peäle, mis seäl ka seina külges rippus, ja astus ühhe toli peäle ülles, ja panni kunninga Kaarli pilti jälle omma wanna asjeme kohta.

Louna sögi aial lendas üks wagga tuike, mis harjund olli toas ümberlennata, se tulli ahjo peält mahha, istus otsekohhe Keisri Bea peäle. — Peter wöttis tassakeste mahha, andis linnokessele suud, lastis jälle lennata, ütles: «Sinna, kennahe, tood mulle wist õnne!»

Siis käskis ta üht joma peekrit tua. Toa pois tõi suur hõbbe peker klaas-kappist wälja, Keisri pealik wöttis poisi käest ärra, täis ehmatust, sest ta näggi, et Rootsi kunninga Kaarli XII. nimmi senna peäle olli tikkitud.

Peter küsis: «Mis wigga?» — Sai kuulda, wöttis peker kätte, kallast jodawat wina sisse, jõi: «Minno wend Karel peab ellama!»

Pärrast sõitis Peter jälle Hapsalo linna, ja keif, kes temma lahked ellokõmbed näggid, rõmustasid, et nemmad nisugguse hea helde wallitusse alla ollid sanud, ja sure Jummalaga õnnistus olli selle rigi Ülemaga ning temma trui allamattega.

6. Kurja waimo ello=maia.

Sel aial, kui innimesed Ma peäl hakkasid ennestele maiafid ehhitama, tulli kurri waim Jummalaga jure ja ütles: «Keif innimesed Ma

peäl tewad ennestele maiad, siis anna mulle ka lubba, ennesele üks ello = maia ülestehha!» — Jummal wastas: «Minne metsa, ja ni pea kui sa seäl leiad nisuggused puud, mis polle õiged egga kõwerad, ei sured egga piisofessed: neid woid sa mahharaiuda, ja sest ennesele ello = maia tehha!»

Suus otsis kurri waim pääw otsa sure hõlega keif mets läbbi, ei leia egga leia nisuggune pu, mis polle õige egga kõwer, ei suur egga piisofe, — tulli wässinud ja wihhastud Jummalala jure omma hädda kaebama, et nisuggust puud polle kusagilt leida, ja pallus teist parremat nouu temmale anda. — Se peäle wastas suur Jummal: «Minna ei woi sulle ka parremat nouu anda, waid, et sa nüüd isse omma filmaga olled näinud, kuidas sinno ello = maia jauks pollegi puud lodud: — siis pead sa ollema hulkumas ja pöggenemas allati mailma peäl!» —

Suus sai kurri waim weel wihhasemaks, kui ta ennegi jubba olli, ja ütles: «Kui mul siis omma isse ello = maia ei pea ollema, nago keigil mu lomadel on omma warjokoht, siis tahhan otsida, kus ma leian õige kurjad innimesesed ellamas, ja nende süddame sisse lähän siis ennesele asset wõtma, ni kaua kui nemmad minnule pri korderit andwad, et nad mind wälja ei aia.»

7. Isse teggi.

Sure mõisa rehhepaw Jo maal olli tark kunsti = mees keifsuggused tinna wigurid wallama. Üks õhto wallas temma rehhe ahjo su ees tinna = nõbid. Kurri waim astus korraga temma jure,

ja küsis: «Mis sa teed seal?» — Mees vastas: «Minna wallan ued filmad!» — Bahharet küsis: «Kas sa minnule woid ka ued filmad wallada, minno näggeminne hakkab pitka aia tagga jubba kassinaks minnema. Minna ei sa ennam korraga kolm kunningriki ärrawadatud, enne watafin ühheksa maad ühhe jonega ärra!»

Rehhe-pap ütles: «Tulle homme õhto, mul lähhäb nattokest walmistamist tarwis, enne kui ma sulle ued filmad saan wallanud.»

Teisel päwal olli just wiimne selle aasta pääw, õhto enne Neäri, kus wanna aia rahwas tinnast õnne wallas. Mees olli hea suur tük tinna kotto liggi wötnud, — jubba pahha loom astus rehhe kambri uksest sisse.

Mees küsis: «Misfuggused filmad ma sulle teen, kas sured woi pissokesed?» — Kurri wastas: «Midda surem sedda parrem, woin kauge-male wadata, kuidas mailma asjad käiwad.»

Rehhe-pap panni üks hea naela wäärt tük tinna potti sisse sütte peäl sullaks sama, ütles: «Kule, woõras, kui pean sulle ued filmad loma, siis pead sa ommad wannad filmad hästi laiale lahti hoidma ja pead õige wait seisma, et so kehha koggoniste paigalt ei ligu, et ma just filma-ango sisse trehwin! Sepärrast tahhan ma sind selle palgi külge sidduda, et sa illusti paigal seisad.»

Kurri olli sellega wägga rahhul, lastis en-nast kowwaste ohjadega palgi külge sidduda, küs-sis agga weel, mis nimmi wannal kunstimehhel peaks ka ollema. Se ütles: «Mind kutsutakse ifka Jõse nimme peäl.»

Tinna olli sullanud, mees hüdis: «Noh,

Meister, kisu nüüd filmad hästi lahti, warsti ma wallan!»

Tarf Meister aias ommad sured filmad weel suremaks, ütles: «Walla!»

Agga ni pea, kui se fanna olli temma suust, siis olli temmal ka kaks uut tinna filma walmis, et ta hirmsa wallo kä feige palgiga püsti ülleskargas, ja rökis nago härg, tahtis tinna wallajat kätte sada. — Ei ühtegi, se kargas ikka eest ärra.

Kurri jooksis rehhe uksest wälja maante peäle, karjus, mis hirmus, nenda et feif need wähhemad kurjad waimud kofkojooksid, küsüsid: «Mis sul on, wanna Pappa, kes sul wigga teinud, et sa ni hirmsaste karjud?»

Pahharet wastas: «Jesse teggi sedda!»

Siis teised noremad ja allamad naersid ja irwitasid tedda: «Kui isse teggid, siis isse kannata!»

Siis jooksis kurri kümme wersta ühhe jonega, suur palk ikka selgas, senni kui ta wimaks poolsurunud mahhalanges.

Sure moisa soos Joma sare peäl näitawad wannad mehhed weel tännapäwani se koht ja se mäddand palk, ja kes rummal, se ussub, et se feif on nenda sündinud: agga kes tark, se ütleb: Eks ta olle ikka wannaaegne kennaste wäljaarwatud naljajut, kus sees on se hea õppetüs, et tark ja kawwal kurjateggia, kus ta teistele tahtis kahjo tehha, langeb isse omma targaste koutud wallewörgo sisse.

8. Maia = Iomad.

Kui meie armas Jessand alles Ma peäl käis, juhtus temma ühhe tekäimisse peäl ühhe oiakesse

Kohta, kus polnud silda egga palki peäl, et saaks kuiwa jallaga üllekäia. Hulk maia-lomad ollid siin pool oia, rohto sömas. Jõsand ütles hobose wasto: «Kanna mind omma selgas ülle oia!» Se wastas: «Mül polle aega, ma pean söma!»

Jõsand kutsus lamba üllewima. Se ütles nisammoti.

Pärrast sedda sigga. Temmal olli sesamma wabbandaminne.

Wimaks kutsus Jõsand härğa liggi, ütles: «Wi mind ülle!» — Se wastas: «Wägga hea melega tahhan ma sind üllewia!» — Ja wiis ülle oia.

Siis andis Jõsand temmale sedda armomärki temmale ja keige temma suggu-seltsile, et härğ ja lehm peawad rutto omma kõht täis söma, ja pärrast sömist puhkama ning mällestama. Agga hobbone ja lammas ja pahha sigga need peawad pääw otsa söma, enne kui nad kõht täis sawad.

9. Karro piab fallo.

Ühhel kibbe külmal talwe päwal näggi rebbane tallomeest reega tulleswad, kalla korem peäl. Bitksabba jooksis hea tüf maad ette, langes kesk teed mahha, aias ennast kangeks nago furnud olleswad.

Küllamees sõitis liggi, hoidis hoost kinni, katsus kätpitti: «Dih, mis õn, furnud rebbane kesk teed maas, kül liinna park-sep maksab head hinda nahha eest!» wiskas furnud loma ree peäle, sõitis eddasi, rehkendas Peas ärra, mis ta saab kallade eest, ja peäle kaupa weel kallis rebbase nahk.

Kawwal loom mehhe selja tagga wiskas kalla

Kalla järrel ikka tee peäle, senni kui ta arwas, et nüüd saab jubba meie jauks küllalt, kargas isse tagga järrele, hakkas teist teise järrele nahka pannema, senni kui isso täis.

Tulli wanna farro ta wasto, küsüs: «Kust sinna ni paljo kalso saand, alles pitt ridda möda maanteed?»

Rebbane ütles: „Tulle minnoga, saad isse nähha!» Wiis tedda jõe eatse peäle, kus küllalis- sed ollid auko sisse raiunud, wet sama, ütles: «Bista nüüd omma sabba seie auko, ja ota rah- holikkult, senni kui hakkab jubba wallotama, et suur hulk kalso on senna külge hakkanud, tahtwad sabba pohja kiskuda!»

Ribbe külm wöttis farro karrune sabba finni külmetada, et mehhel tulline wallo - hädda kä! tahtis wäljatommata, ei ühtegi!

Rebbane melitas: «Ota, wanna onnokenne, minna aitan ka körwalt tommata, wist wägga suur hulk kalso on so sabba külge hakkanud, et sa ükfi ei sa wälja tösta.»

Banni tuhhat nelja küllasse, teggi omma heält, kümme koera korruga ülle aia, keif tagga järrele.

Rebbane jooksis farro kohta, seält panni kui wälk, metsa. Farro sures hirmus, tombas ja tombas, — peasis hädda waewaga koeradest ärra, karrune sabba jäi eatse auko finni.

Sest aiaft on keikidel farrodel lühhike sabba otsake. Ja sest aiaft hakkasid innimesjed ennast hoidma, kawwala söbrade walle juhhatamisse jär- rele ülle mailma hulkuma kalso püüdma woöra Ma jöggede seest.

10. Karro ja tallopoeg.

Tallopoeg kündis metsa äres, tahtis naerid külwada. Karro tulli liggi, terretas, küsis: «Terre hommikut, mees! Mes ja teed ka siin?» — Mees wastas: «Minna tahhan külwada, agga linnud söwad keif ärra!» — Karro arwas omma laia Pea sees, et wist mees tahhab kaerad mahhatehha, ütles: «Kui sa mulle peälmist jaggo lubbad, mis ülle Ma on, siis tahhan so põldo nenda hologna hoida, et ei pea ükski lind liggi tullesma.» — Teggid kaupa walmis.

Wanna karro wahtis sui otsa, mees wiis süggise ommad naerid aita, pakkus lehhed karrule süa.

Ei se wötnud, mötles, kül ma tullesma aasta teen targeminne omma kontrakt.

Sai teine kewwade, pakkus jälle omma wahhimehhe ammetit, ütles: «Sinna wötta peälmist, minnule sago alluminne jaggo, mis Ma al on!» — Teggid kaupa walmis.

Wanna karro wahtis sui otsa, mees nitis süggise ommad kaerad mahha, ütles karrule: «Mis al Ma on, se jägo sinnule!»

Wanna karro teist korda pettetud, räkis omma suggufeltsile ülles, kuidas innimesed on kawwalad petma. Siis nad piddasid keif karrud kofko sedda nouu, et pärrast sedda ei pea ükski nende feltst ennam lubbama meeste põldo walwada, waid kui kaerad põllo peäl, omma loaga peälmist jaggo wötta, kui jälle naerid, siis allumist. Ja nenda on se ka jänud tännase päwani.

11. Jännes ja lambakarri.

Jännessekenne istus metsa äres jõe ligidal fures mures, mötles: «Kül minno ello on teige waesem Ma peäl, et minna pean keif lomad kartma, mind ei karda ükski. Ei aita muud, kui kullutan ennast jökke, saan ühhe korraga sest allatifest hirno ellust päästetud!»

Hakkas jooksuma, — aias omma kange jooksooga paar lambad maast ülles, kes pärrast sõmist wahhel puhkasi, ja need jooksiid sure karraga lamba karja kohta, nenda et terve karri panni tullist nelja kargama ja hüppama ikka metsa pole, fenni kui nad keif kaddusiid pude wahhele ärra.

Jännessekenne sai korraga parremad mõtted, ei tahtnud enam ennast jökke upputada, ütles: «Dih, kenna luggu, minna arwastu, et mind waest ei karda ükski, ja wata nüüd panneb terve lambakarri minno eest pakko jooksuma. Siis ma olen jo ommeti wiis mees ja woin priiskeste eddasi ellada!»

Ja ellas ka weel paar aastat priiskeste eddasi, fenni kui üksford jögri kulikenne wiisi mehhele otsa teggi. Ello otsas, jut otsas.

12. Kurri loom ja pitk Hans.

Kurri loom astus furd pitka Hanso jure, ütles: «Katsume joudo. Kes teise käsfi ni kowwaste piggistab, et se karjub, selle pärralt olgo woit!» — Hans ütles: «Olgo peäle, muudkui mitte päwa aego. Kui rahwas tuleb ja näab, et minna karjun, siis mul on suur häbbi!» Teg-

gid kaup, et widdewikko aego lähwad joudo katsuma tee lahkitte peäle sure metsa äres.

Hans laskis ennesele seppa jures tubli raudkinnas mitme liikmettega tehha, tulli seätud päwal öhto pole fenna paika: jubba kurri loom otas tedda.

Päike olli loja läinud, pimme tulli kätte, mehhed seisid teine teise wasto, kurri katsus enne.

Agga Hans ei karjund ühtegi, muudkui naeris agga, ja pimmedas ei woinud Bahharet ärratunda, et Hansul Rootšima raudkinnas kä olli.

Kui ta wimaks weel keigest jouust olli katsumud piggistada, ja Hans ikka naeris peäle, küsis pahha: «Mis paggan se on, et so käsfi on ni lowwa katsuda?» — Hans wastas: «Se tulleb mo raskest päwa tööst.» — Jälle küsis teine: «Miks siis so käsfi ni must näitab ollewad?» — Hans wastas: «Se on sõnniko weust!»

Agga kui jubba kurri waim olli öige ärra wästinud sest ilmaasjata piggistamisest, siis hakkas pitt Hans omma kunsti prufima, ja surred omma Rootši-raua kindaga ni lowwaste omma wastase käp kokko, et se karjus nenda waljuste, et mets agga köllas.

Hans ütles: «Kelle pärralt jääb nüüd woit?» pöris koio pole. Teine ei sanud wallo pärrast wastada, muud kui istus krawi äre mahha, ja hakkas kassikäppa rohho närrima omma hammaсте wahhel, ja sedda hawa peäle pannema.

Agga se ei aitand ühtige, ni wähhä, kui tegi tännapääw tahhaks kassikäppad närrida, ja hawa peäle sidduda.

Kes rummal on, se teeb keiksuggust tempo,

fenni kui ta wimaks omma kehvale wigga teeb elloaiaks: kes tark on, se lähhab Tartu-linna Klinikumi peäle, ja saab rohto ja abbi ilma hinnata.

Agga kes Tartust kaugel ellab, se woib ka monne mu linna minna, kui polle seal weel kihelkonna arsti seatud: ja kui ta seal ommas linnas ei sa ilma hinnata Apteekist rohto tohtri härra kirja järrel, siis on ikka parrem üks kinda täis munnad wia, kui kümme näddalat wallus seista.

Muudkui sedda pango ta tähhele, et ta mitte pitka Hanso käest ei laena Rootsi rauast tehtud raud-linnas — selle sees peksawad munnad kaffi, enne kui ta linna allewisse on sanud — waid ta wõtko omma ennese perres koutud willane linnas, ja pango senna sisse kümme munna. — Kui se ei anna weel wälja, siis taskust monni koppik jure. Ihho terwis on kui üks üllem aast innimesse ello sees, ja keige parrem, kui terwe hing ellab terwe ihho sees.

13. Metsapuud, mis rägitud.

Wannaste moistsid metsapuud ka räkida. Üks tallopoeg sel aial läks metsa, puud raiuma. Hakkas kuuske mahhawõtma, se kaebas: «Urta raiu, üks ja nä, et waiß joseb mo ihhust wälja, nago pißsarad. Se on minno filmawessi. Jätta järrele raiumast, muido tulles sulle pahha kätte!»

Mees hakkas kirwe terraga pannema männa pihta, üks, kaks, kolm pauko. Bu hing hakkas seest kaebama: «Urta sa mitte pißta omma kirwes minno kallale, sul ei tulle seält minkisuggust

kasso. Eks sa nä, et minno pu on kõwweride kaswanud ja peälegi wkslikanne!»

Mees pahhandas, läks kolmandamat raiuma, ja se olli lep. — Puwaim küssendas pu seest: «Ärra te mulle waewa. Eks sa nä, kuidas iggaühhe kirwe hobiga joseb punnane werri mo seest wälja, saab so küssi werrega, sest tulleb sulle õnetus kätte!»

Mees jättis järrele, hakkas murrega koio pole wandertama. Mi pea kui ta metsast olli wälja sanud, tulli õnneks armas Õnnisteggia wasto, küssis: «Mis wigga, et sa nenda kurwanäoline näitad ollewad?» — Mees kaebas omma luggu, et ükski pu ei lubba kirwele külge hakkada, et ta ei sa ennesele hõne üllestehha.

Siis ütles se armas Jõsand: „Minne agga jälle rahholikkult taggasi metsa, ja raiu mahha, mis puud sa tahhad ja tarwitad: sest tännasest päwast sadik tootan minna keikile metsa pudele kasko sata, et nad ei tohhi mitte innimesse wasto omma heält tõsta ja wastopanna.»

Ja nenda on se ka jänud tännase päwani, et ükski pu ei tohhi fanna lausuda mehhe kirwe wasto. Muudkui se lubba on neile weel jäetud, et nad hommiko ja õhto willo tule lehkamisese al tohtwad taaskaste teine teisele omma hädda kaebada, et kurjad innimesed möda minnes omma kirwe terra katsumisese, õige ülleannetomal wiisil raiuwad pu sisse hawad, kenneft temma wigga ja hädda tunneb kaua aega ja monnel tulleb ka ots peäle sest kurjast teggust.

Ja monni norem selle tükki luggeja mötleb praego: «Minna ollen ka, enne kui ma olin lug-

gemas käinud, nisuggune kelm ja koer olnud, kes melega firwega mödamiines, pu siise on pannud: agga pärrast sedda, kui õppetaja ühhel luggemisse tunnil meid kangeste maenitses, et meie ei tohhi mitte sedda patto tehha, Jummalast lodud puud rikkuda, sest päwast sadit ei olle se kurri temp minnust mitte tehtud sanud!»

Ja õppetaja maenitsemisse peäle on ka se tühhi pu raiskaminne järrele jänud, et Suište pühha ei panne ükski meie usso mees nored kassed ei omma oue wärrawa ette, egga maia ukse ette, ei ka omma maggamisse wodi ümber — ja sai wannaste paljo tuhhat puud õige tühjalt ülle terwe kihhelkonna raisatud. Agga mis peäle kirjotakse siis igga aasta ued Ma kele ramatud, kui mitte sest ramato luggemissest ei peaks ka üks õppetusse kasso ollema, sellele kes loeb.

14. Maria omma lapsega.

Kord käis neitsit Maria läbbi metsa, keif puud kumardasid temma pühha lapsokest. Muudkui haaw seisis püsti ja kange, ja hoidis ommad oksad ja lehhed uhkeste üllespole, et ta ei tahtnud selle pühha lapsele auu anda, nago keif teised metsapuud. — Siis ütles neitsit Maria hawa wasto: «Et sa olled ni wägga uhke olnud, ja ei olle tahtnud Sedda kumardada, kelle ees keif mu metsapuud on ommad lehhed alla lastnud keige okstega: siis peab se sulle nuhtlusseks ja tullesa aia mällestusseks jäma, et tännasest päwast sadit peawad so lehhed keige wähhema tule õhho al allati likuma ja wärrisema.

Ja nenda on se ka jänud hawa pule mällestusseks.

15. Issand ja männapu.

Meie armas Issand läks kord öige pahha ilmaga läbbi metsa, ja wihma wessi tulli wägga rängaste mahha. Ta läks pude warjo alla, agga nemmad keif ühhe häbbematta wallatusse pärrast rapputasid ommad oksad nenda et sured wihma pisad tullid keif selle pühha tekäia peäle, sai kogoniste märjaks. Siis läks temma murrelikko näoga eddasi, ja tulli ühhe mäna alla wihma warjo otsima. Ja mänd seisis rahhul, ja hoidis ommad laiad oksad keige lehtega nenda ülle se pühha Bea, et se mitte ennam wihma ei sanud katsuda. Siis ütles Issand: «Mo önnistus jägo sinno peäle, ja armas männapu, et ja olled mulle hädda aial kindlaks warjuks olnud, siis peawad so lehhekesed rohhelisfeks jäma omma illo sees aasta otsa, et kui keif mu metsapuud omma lehte illo on ärrakautanud ja sest auust ilma jänud, siis pead sinna ommeti haljendama põlwest põlweni keige rahwa süddamette mällestusfeks.

Ja se olgo nüüd wiimne 15nemas Sarening Läne-ma wanna aia juttokenne, ja jättame nüüd teine teisega Summalaga seks korraks. Kes meitest enne lähhäb selle waiklikko kirstokesse sisse, mis sest puust walmistakse, mis sui ja talwe omma rohhelist lehte illo hoiab, ku sest ehk männast — sedda teab Se, kes kuuske ja mända on lonud, ja kes tahhab karrištada iggameest, kes kurjast melest ja ilma asjata pudele wigga teeb, ja kes tahhab önnistada igga käsfi, mis ued puud jure kaswatab ja istutab, et nende illo paistaks Ma peäl, kui selle hinge illo paistab ülle Ma — Taewas, Issanda armust ja heldussest.

1863

1. 756